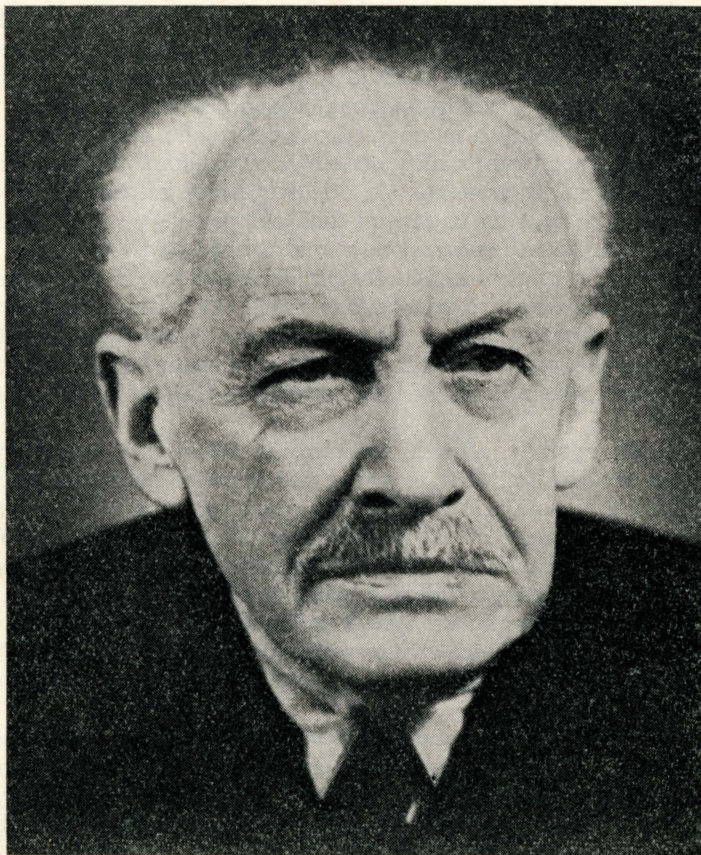

SBORNÍK

ČESKOSLOVENSKÉ SPOLEČNOSTI ZEMĚPISNÉ

ROČNÍK 1962 • ČÍSLO 2 • SVAZEK 67

PAMÁTCE ZDEŇKA NEJEDLÉHO

První prezident naší obnovené Akademie věd zemřel 9. března 1962 ve věku 84 let. Tento člen několika zahraničních vědeckých akademií (také Akademie věd SSSR) a jediný cizinec vyznamenaný dvakrát Leninovým řádem, patřil k nejpopulárnějším našim vědcům, neboť v nebývalé míře spojoval vlastnosti, jež se málokdy sloučí v jedné osobnosti. Byl nejen vynikajícím vědcem neobyčejně širokého zaměření, ale měl také nadání a vzdělání umělecké, a co je nejdůležitější, pracoval v živé souvislosti s politickým děním, takže byl také aktivním politickým

pracovníkem, jedním z vedoucích nejpokrokovější složky československé společnosti. Proto úmrtí akademika Nejedlého vyvolalo celonárodní ohlas a zájem o jeho bohaté a plodné životní dílo. V našem časopise si stručně připomeňme význam této výjimečné vědecké osobnosti pro geografii.

Zdeněk Nejedlý studoval zeměpis na Karlově universitě jako vedlejší obor. Nejedlého drobná stať o italském školství, předložená r. 1896 v geografickém semináři J. Palackého (uložená v geografickém archívu KU), ožívá úvahou o vlivu geografického prostředí na národní charakter. Uvedu jen jednu větu: „V tak mírném klima, v přírodě, která všechny potřeby bohatě uspokojovala, beze vši tvrdé, umrtvující, pružnost ducha i těla otupující práce, musela se ona vnímavost, ona pohyblivost vyvinout, která Vlchy charakterizuje.“

Zdeněk Nejedlý se habilitoval (27letý!) pro obor hudební vědy, ale jeho umělecká povaha se nedala uzavřít do předepsaných hranic. Jeho habilitační spis (Dějiny předhusitského zpěvu 1904) je průkopnickým dílem proto, že je vlastně sociologií hudby, že jako vědec studuje a jako umělec obdivuje kolektivizující sílu hudby a zpěvu. Tato sociologická povaha jeho vědecké činnosti se plně uplatňuje také v jeho třech velkých monografiích z doby jeho nejvyššího tvůrčího rozmachu. Všimneme si jen první z nich, vědecky nejvýznamnější, která studuje osobnost a umělecký vývoj B. Smetany. V díle tak široce založeném nutně zkoumá i vliv přírodního prostředí na vnímavou duši chlapcovu. V díle z r. 1924 čteme: „Z povahy tohoto kraje můžeme mnoho usouditi a poznati i o povaze Smetanova rodu. Především na ni měla mocný vliv již sama příroda tohoto kraje . . .“ Před tím naznačuje, že síla takového působení se zvětšuje s trváním usídlení v té které oblasti. Historický geograf najde v tomto díle řadu zajímavých podrobností.

Takové geografické pojetí rodového vývoje se v celonárodním měřítku uplatňuje i v posledním velkém spise Zdeňka Nejedlého (Dějiny národa českého 1949 a 1955).

Zdeněk Nejedlý vytýká našim historikům, že málo dbali vzájemných vztahů mezi přírodou a historií lidí, což „zrovna u nás je přímo podmínka pochopení lidských dějin. Národ a země jsou u nás příliš navzájem skloubeny; aby se netýkalo jednoho co se dotýká druhého.“ V marxistickém duchu dále zdůrazňuje hledisko vývojové a vytýká buržoazní historiografii, že vůbec nepředpokládala sídelní spojitost mezi novým slovanským lidem a předcházejícím obyvatelstvem. „Kulturní příbuznost západních Slovanů se zjevně vyvinula tím, že žili a se vyvíjeli na území již od pravěku daleko více vystaveném vlivu kultury západní.“ Předpokládá dokonce kontinuitu osídlení nejen mezi mezolitem a neolitem, ale i mezi paleolitem a mezolitem.

Pro naši geografii je velkou posilou, že vědec tak vynikající žádá od historiků větší pochopení pro geografické prostředí, že ve výkladu etnické diferenciacie zůstává v podstatě stejné stanovisko, jaké se od třicátých let objevuje v naší geografii, a že sám novým způsobem přispěl k osvětlení ústředního problému, kterým je vzájemný vztah mezi společností a zeměpisným prostředím.

Zdeněk Nejedlý dovedl jako málokterý jiný vědecký pracovník přenášet společensky významné výsledky vědeckého poznání do nejširších vrstev obyvatelstva. Jako historik se zasloužil o správné pokrokové zhodnocení jednotlivých postav a úseků našich dějin, vědy, umění a celé naší kultury. Ve svých pracích zachycuje širokou problematiku vývoje české společnosti, kterou nám pomáhá pochopit ve všech vzájemných souvislostech a vztazích. Zdeněk Nejedlý zůstane zapsán hluboko v srdcích všeho našeho lidu, pro jehož pokrok neúnavně pracoval až do posledních chvil svého života.

Jaromír Korčák